

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.6.2.40>

O PROBLEMIE PRZELICZANIA EMERYTUR DLA EMERYTÓW WOJSKOWYCH: DECYZJA RZĄDOWO-ZARZĄDCZA

Yaroslav Radchenko

aspirant Klasycznego Uniwersytetu Prywatnego (Zaporoże, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-0331-7025

e-mail: Yaroslav_Radchenko@gmail.com

Adnotacja. Kryzys gospodarczy, niepomyślna sytuacja finansowa i biurokratyczny mechanizm realizacji każdego społecznego prawa, w szczególności i prawa do emerytury na Ukrainie sprawia, że są prawa do świadczeń emerytalnych żołnierzy i członków ich rodzin, nie są realizowane prawidłowo, dlatego często takie emerytury nie są przyznawane lub przyznawane są znacznie później, niż takie prawo powstało.

Na przykład, w roku 2019 złożono 47,4 tys. pozwów do organów Funduszu Emerytalnego Ukrainy w sprawie zabezpieczenia emerytalnego i innych kwestii w wysokości 527,1 mln UAH. Sąd zaspokoił 38,6 tys. pozwów (85,1% wszystkich rozpatrywanych przez sądy spraw) na kwotę 458,11 mln UAH. Najwięcej pozwów (prawie 15 tys.) złożono w sprawach o przyznanie (przeliczenie) i wypłaty emerytur osobom zwolnionym ze służby wojskowej, zaspokojono 11,2 tys. pozwów, co stanowi 83,2% rozpatrywanych przez sądy spraw tej kategorii.

Te statystyki wskazują tylko, że obecnie wielu żołnierzy, którzy mają prawo do świadczenia emerytalnego, boryka się z problemem prawidłowego, terminowego i sprawiedliwego naliczania i ponownego obliczania wysokości własnej, zasłużonej emerytury.

Autor podkreśla, że przeliczenie emerytury jest ustawowo ustaloną procedurą zmiany wysokości już przyznanej emerytury w związku ze zmianą okoliczności, dostarczeniem nowych dokumentów, uchwaleniem nowych aktów prawnych, zmianą państwowych standardów społecznych i tym podobnych. Przyznanie emerytury, jako część emerytalnego stosunku prawnego, jest szczególnie ważną jego częścią składową, ponieważ na tym etapie istnieje ustanowienie tych relacji, które w przyszłości będą się rozwijać.

Słowa kluczowe: kryzys gospodarczy, przeliczenie emerytury, regulacja prawna stosunków, stosunek emerytalny, publiczne standardy społeczne.

PROBLEMS OF RECALCULATION OF PENSIONS TO MILITARY PENSIONERS

Yaroslav Radchenko

Postgraduate Student

Classic Private University (Zaporizhzhia, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-0331-7025

e-mail: Yaroslav_Radchenko@gmail.com

Abstract. The economic crisis, financial hardship and the bureaucratic mechanism of exercising any social right, including the right to a pension in Ukraine, contribute to the fact that the pension rights of servicemen and members of their families are not properly exercised, so such pensions are often not granted or are appointed much later than such a right arose.

For example, during 2019, 47.4 thousand lawsuits were filed with the bodies of the Pension Fund of Ukraine regarding pension provision and other issues in the amount of UAH 527.1 million. The court satisfied 38.6 thousand lawsuits (85.1% of all cases considered by the courts) in the amount of UAH 458.11 million. Most lawsuits (almost 15,000) were filed on the appointment (recalculation) and payment of pensions to persons discharged from military service, 11.2 thousand lawsuits were satisfied, which is 83.2% of cases considered by courts in this category.

These statistics only show that currently many servicemen who are entitled to a pension face the problem of correct, timely and fair calculation and recalculation of their own, well-deserved pension.

The author emphasizes that the recalculation of the pension is a legally established procedure for reviewing the amount of the already assigned pension in connection with changes in circumstances, submission of new documents, adoption of new legislation, changes in state social standards, etc. The appointment of a pension, as part of the pension relationship, is a particularly important part of it, because it is at this stage that the establishment of those relationships that will only develop in the future.

Key words: economic crisis, pension recalculation, legal regulation of relations, pension legal relationship, state social standards.

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ПЕРЕРАХУНКУ ПЕНСІЙ ВІЙСЬКОВИМ ПЕНСІОНЕРАМ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКЕ РІШЕННЯ

Ярослав Радченко

аспірант

Класичного приватного університету (Запоріжжя, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-0331-7025

e-mail: Yaroslav_Radchenko@gmail.com

Анотація. Економічна криза, фінансове неблагополуччя та бюрократичний механізм реалізації будь-якого соціального права, зокрема і права на пенсію в Україні, сприяє тому, що передбачені права щодо пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей не реалізуються належним чином, тому нерідко такі пенсії не призначаються, або ж призначаються значно пізніше, ніж таке право виникає.

Наприклад, протягом 2019 року подано 47,4 тис. позовів до органів Пенсійного фонду України щодо пенсійного забезпечення та з інших питань на суму 527,1 млн грн. Задоволено судом 38,6 тис. позовів (85,1% усіх розглянутих судами справ) на суму 458,11 млн грн. Найбільше позовів (майже 15 тис.) подано з питань призначення (перерахунку) і виплати пенсій особам, звільненим з військової служби, задоволено 11,2 тис. позовів, що становить 83,2% розглянутих судами справ цієї категорії.

Вказана статистика свідчить лише про те, що наразі багато військовослужбовців, які мають право на пенсійне забезпечення, стикаються з проблемою правильного, вчасного та справедливого нарахування та перерахунку розміру власної, заслуженої пенсії.

Автор підкреслює, що перерахунок пенсії – це законодавчо встановлена процедура перегляду розміру вже призначеної пенсії у зв'язку зі зміною обставин, наданням нових документів, прийняттям нових законодавчих актів, зміною державних соціальних стандартів тощо. Призначення пенсії, як частина пенсійного правовідношення, є особливо важливою складовою його частиною, тому що саме на цій стадії відбувається встановлення тих відносин, які в подальшому будуть лише розвиватися.

Ключові слова: економічна криза, перерахунок пенсії, правове регулювання відносин, пенсійне правовідношення, державні соціальні стандарти.

Вступ. Враховуючи постійні зміни у пенсійному законодавстві та структурні складники грошового забезпечення військовослужбовців, з яких у подальшому формується пенсія, а також величезну кількість позовів до органів Пенсійного фонду України, стає очевидним, що проблеми стосовно її нарахування та виплати існують.

Мета статті – проаналізувати проблеми перерахунку пенсій військовим пенсіонерам.

Основна частина. Дослідженням питань, які стосувалися аналізу проблем перерахунку пенсій військовослужбовців, займалися такі вчені, як О. Сільчено, І.М. Сирота, А.В. Скоробагатька, Н.М., Стаховська, Б.Г.І. Чанишева тощо.

Умови перерахунку пенсій військовослужбовців визначені Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

Так, частиною 4 статті 63 передбачено, що усі призначені за цим нормативно-правовим актом пенсії підлягають перерахунку у разі підвищення грошового забезпечення військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за цим Законом, на умовах, у порядку та розмірах, передбачених Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до Постанови КМУ від 13 лютого 2008 року № 45 «Про затвердження Порядку проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» Пенсійний фонд України після прийняття Кабінетом Міністрів України рішення щодо перерахунку пенсій та отримання відповідного повідомлення від Мінсоцполітики повідомляє своїм головним управлінням про підстави для проведення перерахунку пенсій та про необхідність підготовки списків осіб, пенсії яких підлягають перерахунку, та надсилає відповідну інформацію Міноборони, МВС, Національній поліції, Мін'юсту, Мінінфраструктури, СБУ, Службі зовнішньої розвідки, ДФС, Управлінню державної охорони, Адміністрації Держспецзв'язку, Адміністрації Держприкордонслужби, ДСНС, Службі судової охорони.

Головні управління Пенсійного фонду України зобов'язані в 10-денний термін з моменту надходження зазначеного повідомлення скласти списки і подати їх органам, які за рішеннями керівників державних органів мають право видавати довідки про розмір грошового забезпечення для перерахунку пенсії (Stashkiv, 1998: 91).

Процедура підготовки для перерахунку військових пенсій доволі складна, оскільки суб'єктами правовідносин виступають не тільки уповноважені органи Пенсійного фонду України та військові пенсіонери, а й вищеперелічені державні органи, тому матеріальне забезпечення колишніх військових залежить в тому числі і від того, наскільки злагоджено вони взаємодіють між собою.

Перерахунок пенсії здійснюється на момент виникнення такого права і проводиться у терміни, передбачені частинами 2 і 3 статті 51 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

Якщо перерахунок пенсій пов'язаний із зміною розміру хоча б одного складника грошового забезпечення військовослужбовців або з введенням для військовослужбовців нових щомісячних додаткових

видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій у розмірах, встановлених законодавством, що не проведена з вини органів Пенсійного фонду України та / або державних органів, які видають довідки для перерахунку пенсії, то він проводитиметься з дати виникнення права на нього без обмеження терміну. Якщо в результаті перерахунку розмір зменшується, пенсія буде виплачуватись у розмірі, який був попередньо встановлений для військового пенсіонера (Pro pensiiine zabezpechennia, 1992: 10).

Однак важко назвати весь цей нормативно прописаний механізм дієвим та таким, що дозволяє колишнім військовослужбовцям повноцінно реалізувати своє право на пенсію, оскільки відповідно до Постанови КМУ № 45 зазначено, що перерахунок раніше призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» пенсій проводиться у разі прийняття рішення Кабінетом Міністрів України про зміну розміру хоча б одного з видів грошового забезпечення для відповідних категорій військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за цим Законом, або у зв'язку із введенням для них нових щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій у розмірах, установлених законодавством (Iurydychnyi slovnyk, 1974: 325).

У 2012 році була прийнята Постанова КМУ № 355 «Про збільшення розмірів пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», однак в узагальненні судової практики розгляду адміністративними судами справ щодо загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби), вказується, що Постанова КМУ № 355 встановлює лише підвищення до пенсії у відсотковому відношенні до розмірів пенсії, а Кабінет Міністрів України нових рішень про зміну розмірів грошового забезпечення для відповідних категорій військовослужбовців, які мають право на пенсію за Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», з 01 січня 2008 року не приймав.

Отже, суди не задовольняли позови військових пенсіонерів, які зверталися за перерахунком пенсії на підставі Постанови КМУ № 355.

Хоча варто зауважити, що розміри грошового забезпечення військовослужбовців неодноразово змінювалися, однак підставою такого збільшення було не рішення Кабінету Міністрів України, а зазвичай накази Міністерства оборони України (Syvak, 1997: 72).

Наприклад, 27 січня 2016 року був виданий наказ № 44 «Про особливості виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України в 2016 році».

Безпосередньо у самому документі йдеться про встановлення та виплату щомісячних премій, надбавок та доплат військовослужбовцям. Однак підписання подібних наказів ніяким чином не вплинули на перерахунок, а отже, й підвищення пенсій військовослужбовців.

Очевидно, що необхідно констатувати той факт, що джерело проблеми перерахунку та підвищення пенсій колишніх військових криється не лише у нестачі на це коштів, але й у бездіяльності уповноважених державою органів, які зобов'язані забезпечити їм належний соціальний захист.

Надалі 30 серпня 2017 року була прийнята постанова КМУ «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб» № 704, за допомогою якої було підвищено грошове забезпечення чинним військовослужбовцям, зокрема збільшилися розміри посадових окладів, окладів за військовим званням та інших складників грошового забезпечення (Iurydychnyi slovnyk, 1974: 457).

Таким чином, у військових пенсіонерів виникли правові підстави розраховувати на проведення перерахунку їхніх пенсій відповідно до чинного законодавства, а в уповноважених органів – обов'язок здійснити такий перерахунок, тому 21 лютого 2018 року Кабінетом Міністрів України було прийнято ще одну постанову «Про перерахунок пенсій особам, звільненим з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб» № 103, яка визначала порядок перерахунку і виплати пенсій військовослужбовцям з подальшим її виконанням з 01 березня 2018 року. Саме ця постанова суттєво обмежила пенсійні права військових пенсіонерів та створила колізії, які стали причинами неправильного застосування норм права під час реалізації військовими своїх прав (Syvak, 1997: 74).

Згідно з п. 1 цієї постанови КМУ № 103 було передбачено, що пенсії, призначені до 01 березня 2018 року, підлягають перерахунку з урахуванням розмірів на 1 березня 2018 року, встановлених постановою КМУ № 704:

- 1) окладу за посадою;
- 2) окладу за військовим званням;
- 3) процентної надбавки за вислугу років за відповідною або аналогічною посади, яку особа займала на дату звільнення зі служби.

Водночас суттєво порушений принцип соціальної справедливості, оскільки для осіб, які звільняються з військової служби після 01 березня 2018 року з правом на пенсію, обчислення пенсії передбачено з урахуванням всіх складників грошового забезпечення, тобто з урахуванням не лише окладу за посадою, окладу за військовим званням та відсоткової надбавки за вислугу років, а й щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищення) та премії (Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy, 2018: 103).

Окрім того, такий довгоочікуваний перерахунок планувався в декілька етапів:

- 1) з 01 січня 2018 року – 50%;
- 2) з 01 січня 2019 по 31 грудня 2019 року – 75%;
- 3) з 01 січня 2020 року – 100% суми підвищення пенсії, визначеного станом на 01 березня 2018 року.

Цей факт, безумовно, також обмежував права колишніх військовослужбовців на справедливе пенсійне забезпечення.

Як свідчить судова практика, проблемним для перерахунку пенсій військовослужбовців виявилось також питання, пов'язане з їхньою участю в антитерористичній операції. Зокрема, уповноважені органи Пенсійного фонду відмовляються перераховувати пенсію військовослужбовцям у зв'язку з відсутністю в системі персоналізованого обліку відомостей про сплату страхових внесків військовою частиною в період проходження військової служби, протягом якого військовослужбовець брав участь у антитерористичній операції в особливий період (Pro pensijne zabezpechennia, 1992: 10).

Тому для багатьох військових пенсіонерів єдиним виходом для відновлення порушеного права було знову ж таки звернення до суду.

Не менш болючим питанням для військових пенсіонерів, з яким їм прийшлося стикнутись, є зміни, які були прийняті 24 грудня 2015 року до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

Згідно з ч. 7 статті 43 Закону з 01 січня 2016 року максимальний розмір пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною) не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність.

Аналіз нормативно-правових актів та судової практики з цього питання дозволяє дійти висновку, що основна проблема в цьому разі полягає в суперечливості нормативної бази, коли одні правові норми приймаються без урахування інших і за відсутності виразних обґрунтувань таких рішень (Stashkiv, 1998: 117).

Важливе місце серед проблем пенсійного забезпечення також займають інфляційні процеси в країні та індексація пенсійних виплат військовослужбовців.

Україна як соціальна держава має обов'язок забезпечити такий мінімум соціальних можливостей та соціальної захищеності, які необхідні для підтримання гідного життя людини, нормального задоволення її матеріальних і духовних потреб. Соціальні гарантії, в тому числі індексація грошового забезпечення військовослужбовців, повинні відображати бажаний рівень життя.

Правові, економічні та організаційні основи підтримання купівельної спроможності населення України в умовах зростання цін з метою дотримання встановлених Конституцією України гарантій щодо забезпечення достатнього життєвого рівня населення України регульовано Законом України «Про індексацію грошових доходів населення». Згідно зі ст. 2 цього Закону передбачено, що індексації підлягають грошові доходи громадян, одержані ними в гривнях на території України і які не мають разового характеру, зокрема оплата праці (грошове забезпечення).

Існує безліч чинників, які впливають на порядок індексації пенсій. Наприклад, розмір попереднього збільшення пенсійних виплат, дата їх збільшення, статус осіб, які отримують пенсійні виплати (військовослужбовець, особа з інвалідністю, працюючий чи непрацюючий пенсіонер) тощо (Stashkiv, 1998: 118).

Індексація має спеціальний статус виплати з боку держави у формі відшкодування знецінення грошових доходів громадян, зокрема, пенсії, стипендії; оплати праці (грошового забезпечення), які мають систематичний характер, а тому індексація є невіддільною складовою частиною для розрахунку пенсії військовослужбовцям.

Оскільки індексація грошового забезпечення має систематичний (щомісячний) характер, а її правова природа полягає у підтриманні купівельної спроможності рівня заробітної плати (грошового забезпечення) внаслідок її знецінення через подорожчання споживчих товарів і послуг, а тому вона має бути врахована у складі грошового забезпечення військовослужбовців для розрахунку пенсії за вислугу років, що забезпечує дотримання пенсійних прав осіб, звільнених з військової служби, як складника конституційного права на соціальний захист. В іншому разі неврахування індексації під час обрахунку пенсії за вислугу років призвело б до застосування для визначення розміру пенсії знеціненого грошового забезпечення.

Висновки. Отже, аналіз проблем призначення та перерахунку пенсій військовослужбовцям дозволив виділити основні їхні причини. Такі причини мають об'єктивний характер та не залежать від волі військовослужбовців та членів їхніх сімей. Зокрема, це: фінансово-економічні причини, що полягають у неспроможності належного фінансування пенсій; політичні причини, суть яких полягає у тому, що з приходом нової влади змінюється законодавство та умови пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їхніх сімей, які часто порушують права військових пенсіонерів; недосконалість чинного законодавства, адже норми пенсійного забезпечення військовослужбовців часто не узгоджуються між собою та створюють незручності в правозастосовній практиці й заважають ефективному застосуванню законодавства; збільшення чисельності військових пенсіонерів за вислугу років та по інвалідності та чисельності осіб, які мають право на пенсію у разі втрати годувальника (військовослужбовця) у зв'язку з військовими діями на Сході України; непрофесіоналізм працівників органів Пенсійного фонду України, що проявляється у незнанні та неправильному застосуванні пенсійного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Сташків Б. Пенсія як об'єкт правовідносин в соціальному забезпеченні. *Право України*. 1998. № 11. С. 89–93.
2. Сташків Б. Загальна характеристика юридичних фактів у пенсійному забезпеченні. *Право України*. 1998. № 1. С. 115–119.
3. Сивак С. Конституційні гарантії права на пенсійне забезпечення і пенсійна реформа. *Право України*. 1997. № 12. С. 70–74.
4. Юридичний словник. Київ, 1974. 671.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 103 «Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб».
6. Про пенсійне забезпечення : Закон України від 05.11.1991 р. № 1788-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 3. Ст. 10.
7. Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992 р. № 15. Ст. 190.
8. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 49. Ст. 376.
9. Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2017 р. № 704. *Офіційний вісник України*. 2017. № 77. Ст. 2374.

References:

1. Stashkiv, B. (1998). Pensiia yak ob'iekt pravovidnosyn v sotsialnomu zabezpechenni [Pension as an object of legal relations in social security]. *Pravo Ukrainy* №11. Pp. 89-93 [in Ukrainian].
2. Stashkiv, B. (1998). Zahalna kharakterystyka yurydychnykh faktiv u pensiinomu zabezpechenni [General characteristics of legal facts in pension provision]. *Pravo Ukrainy*. №1. – pp. 115-119 [in Ukrainian].
3. Syvak, S. (1997). Konstytutsiini harantii prava na pensiine zabezpechennia i pensiina reforma [Constitutional guarantees of the right to pension provision and pension reform]. *Pravo Ukrainy*. №12. – pp. 70-74 [in Ukrainian].
4. Iurydychnyi slovnyk (1974). [Legal dictionary]. K. 671 [in Ukrainian].
5. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21.02.2018 r. № 103 «Pro pererakhunok pensii osobam, yaki zvilneni z viiskovoi sluzhby, ta deiakym inshym katehoriiam osib» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dd. 21.02.2018 «On the recalculation of pensions for persons discharged from military service and certain other categories of persons.»] [in Ukrainian].
6. Pro pensiine zabezpechennia (1992). Zakon Ukrainy vid 05.11.1991 r. № 1788-XII. [On pension provision: Law of Ukraine dd. 05.11.1991 № 1788-XII.] *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* № 3. Art. 10. [in Ukrainian].
7. Pro sotsialnyi ta pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtsiv ta chleniv yikh simei vid (1992). Zakon Ukrainy vid 20.12.1991 r. № 2011-XII. [On social and legal protection of servicemen and members of their families: Law of Ukraine dd. 20.12.1991 № 2011-XII.]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* № 15. Art. 190 [in Ukrainian].
8. Pro zahalnooboviazkove derzhavne pensiine strakhuvannia (2003). Zakon Ukrainy vid 09.07.2003 r. № 1058-IV [On compulsory state pension insurance: Law of Ukraine dd. 09.07.2003 № 1058-IV]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* № 49. Art. 376 [in Ukrainian].
9. Pro hroshove zabezpechennia viiskovosluzhbovtsiv, osib riadovoho i nachalnytskoho skladu ta deiakym inshym osib (2017). Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30.08.2017 r. № 704. [On financial support of servicemen, members of the rank and file and overhead personnel, and some other persons: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dd. 30.08.2017 № 704.]. *Oftsiniyi visnyk Ukrainy*. 2017. № 77. Art. 2374 [in Ukrainian].